

Candidates must complete this page and then give this cover and their final version of the extended essay to their supervisor.

Candidate session number			
Candidate name			
School number			
School name			
Examination session (May or November)	May	Year	2013

Diploma Programme subject in which this extended essay is registered: Language A (Group 1) Cat 1
(For an extended essay in the area of languages, state the language and whether it is group 1 or group 2.)

Title of the extended essay: CEMIYETIN TAIZATTIGI ADAM

Candidate's declaration

This declaration must be signed by the candidate; otherwise a grade may not be issued.

The extended essay I am submitting is my own work (apart from guidance allowed by the International Baccalaureate).

I have acknowledged each use of the words, graphics or ideas of another person, whether written, oral or visual.

I am aware that the word limit for all extended essays is 4000 words and that examiners are not required to read beyond this limit.

This is the final version of my extended essay.

Candidate's signature: _____ Date: _____

Supervisor's report and declaration

The supervisor must complete this report, sign the declaration and then give the final version of the extended essay, with this cover attached, to the Diploma Programme coordinator.

Name of supervisor (CAPITAL letters)

Please comment, as appropriate, on the candidate's performance, the context in which the candidate undertook the research for the extended essay, any difficulties encountered and how these were overcome (see page 13 of the extended essay guide). The concluding interview (viva voce) may provide useful information. These comments can help the examiner award a level for criterion K (holistic judgment). Do not comment on any adverse personal circumstances that may have affected the candidate. If the amount of time spent with the candidate was zero, you must explain this, in particular how it was then possible to authenticate the essay as the candidate's own work. You may attach an additional sheet if there is insufficient space here.

This declaration must be signed by the supervisor; otherwise a grade may not be issued.

I have read the final version of the extended essay that will be submitted to the examiner.

To the best of my knowledge, the extended essay is the authentic work of the candidate.

I spent hours with the candidate discussing the progress of the extended essay.

Supervisor's signature:

Date:

Assessment form (for examiner use only)

Criteria	Achievement level		
	Examiner 1 maximum	Examiner 2 maximum	Examiner 3
A research question	<input type="text" value="1"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
B introduction	<input type="text" value="0"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
C investigation	<input type="text" value="0"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
D knowledge and understanding	<input type="text" value="2"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
E reasoned argument	<input type="text" value="2"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
F analysis and evaluation	<input type="text" value="2"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
G use of subject language	<input type="text" value="2"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
H conclusion	<input type="text" value="0"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
I formal presentation	<input type="text" value="1"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
J abstract	<input type="text" value="0"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
K holistic judgment	<input type="text" value="0"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Total out of 36	<input type="text" value="10"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

BİR ADAM YARATMAK'TA CEMİYET VE SANATKAR

GİRİŞ

Necip Fazıl Kısakürek, Bir Adam Yaratmak adlı tiyatro yapıtında yazdığı bir tiyatro eseriyle gündeme oturan ve hayatı insanlar tarafından çok merak edilen bir yazarın, Hüsrev'in, eserini yazdıktan sonra başından geçen olayları konu alıyor. Necip Fazıl'ın 1937 yılında memurluk görevine devam ederken Zonguldak'ta, bir maden ocağında, yazdığı bu eserinde, babası kendisini o henüz çocukken bahçedeki bir incir ağacına asmış olan meşhur yazar Hüsrev'in "Ölüm Korkusu" adlı eserinde kendi yarattığı karakterin kaderine ortak olmasını, aynı dili konuşan fakat birbirlerinin neyi anlattıklarını anlayamayan insanların ortaya çıkardığı bir düzensizlik halini anlatılıyor. Necip Fazıl Kısakürek Bir Adam Yaratmak adlı bu tiyatro eseriyle, bir sanatkarın herkes tarafından bilinmeyen hayatını ve iç dünyasını resmediyor. Eserin önsözünde de belirttiği üzere "özün özü olarak; sanatkar, yani kemale ermiş insan"ı anlatmayı amaçlayan Necip Fazıl Kısakürek, gayesine ulaşmak için bu eseri kaleme almıştır. Ben de eserdeki cemiyeti ve sanata bakışı makalemde inceleyeceğim.

BÖLÜM I

CEMİYET

Birey-cemiyet, kadın-erkek, irade-kader, ölüm-yaşam ve kul-Yaradan gibi kavramların arasında ki mana zıtlığından ve çatışmalardan yararlanıyor. Bir sanatkârın gözünden cemiyet, kadın, kader, ölüm ve yaratıcı portreleri çiziyor.

Babasını daha çocukken kaybeden Hüsrev annesi Ulviye, halasının genç ve oldukça güzel kızı Selma ve birkaç yardımcısıyla birlikte İstanbul'da yaşamaktadır. Bir yazar olan Hüsrev bir kaza eseri annesini öldürdükten sonra tıpkı babası gibi kendini bir incir ağacına asmış bir adamı anlatan "Ölüm Korkusu" isminde bir piyes yazar. Hüsrev'in hikâyesi de bu piyesle başlar. Herkesin Hüsrev'in bu piyeste kendi hayatından bir şeyler olduğunu düşünmesi basın ve halkın Hüsrev'in hayatını sürekli araştırarak yazdığı piyesle bir bağlantı kurma çabası ve hakikaten de böyle bir bağlantının mevcudluğu Hüsrev'in muvazenesinin bozulmasına sebep olmuş; bir sohbet sırasında yazdığı piyesin gerçekçiliğini göstermek için silahı annesine doğrultmuş bu sırada kazara ateş alan silahtan çıkan kurşun halasının kızı Selma'ya isabet etmiş ve Selma'nın ölümüne sebep olmuştur. Bu olaydan sonra Hüsrev zaten bozuk olan muvazenesini tamamen yitirmiş, babasının kendini astığı incir ağacı onun için bir fikr-i sabit halini almıştır. Bu fikr-i sabit O'nu buhrandan buhrana sürüklemiş, hayatla olan ilişkisini kesmesine ve bir süre sonra akıl hastanesine yatmasına sebep olmuştur.

Eserin başında toplumun Hüsrev'in yazdığını yaşamış olması öngörüsü bir gazeteci olan Turgut'un sözleriyle ifadesini bulmuştur. Turgut Hüsrev'le yaptığı bir röportaj sırasında şöyle sormuştur:

TURGUT - Derler ki, bazı sanatkârlar eserlerindeki vak'aları, çok kere kendi hayatlarından alırlar. Hiç olmazsa gördükleri, tesadüf ettikleri hâdiselerden çıkarırlar. Benim en çok merak ettiğim nedir, biliyor musunuz? Acaba piyesinizin vak'asıyla hususî hayatınız arasında bir yakınlık var mı? (Kısakürek, 14)

Bu sual Hüsrev'in buhranının, zihninde oluşan fikr-i sabitin başlangıç niteliğindedir adeta. Turgut'un bu sorusundan sonra Hüsrev ona bahçede duran incir ağacını göstermiştir, Turgut'un bu ağacı gördükten sonra;

TURGUT - Üstadım, istihzanızı anlamıyor değilim. Fakat bu incir ağacı bence çok manâlı. Bahçenizde böyle bir ağaç olmasaydı, piyesinizdeki kahraman herhalde kendisini bir incir dalına asmayacaktı. Babası daha evvelce aynı ağaca asılmış olmayacaktı. (Kısakürek, 15)

Şeklinde ki sözleri Hüsrev'in eserinin en büyük sırrını ifşa ediyor olması bakımından can alıcı bir ehemmiyet taşımakta ve Hüsrev'in ruhunun derinliklerinde bir patlama etkisi yaratmaktadır.

Necip Fazıl'a göre sanatkârı, cemiyeti oluşturan diğer insanlardan ayıran en önemli özellik -ki Necip Fazıl bu özelliği sanatçı fitratına has olarak değerlendirir- bitmek bilmeyen fikri sancılar ve acı çekmeye olan yatkınlıktır. Sanatçı, cemiyetin fertlerinin bilemeyeceği, bilse bile anlamaya muktedir olamayacağı sırlara maliktir. İşte Hüsrev de sanatkâr olmasından kaynaklan kendine ait bir sırdan söz eder. Ona hayat veren ve karakter kazandıran, bu sırdır. Bu öyle bir sırdır ki bütün varlığını, bütün iç âlemini etkisi altında tutabilmektedir. Kendisine derin acılar çektiren, onu kati bir yalnızlığın içine atan ve benliğinde bir mühür gibi taşıdığı

bu sırrı anlatmanın, aktarmanın, ifade etmenin, paylaşmanın imkânı yoktur. Bir başına katlanmak zorunda olduğu “ içindeki kıyametidir” o.’

Hüsrev: “*Álemden gizli tek bir sırrım kaldı. İçimdeki kıyamet! Kimse bir şey bilmiyor. Bakma kıvranırlarına. Bakma ağzımın dikişlerinden sızan hırıltılara! Bakma beni çıldırıyor sanmalarına! Bilmiyorlar. Söyleyemiyorum. İstesem de söyleyemem. Söylesem de bir şey anlaşılmaz.*” (Kısakürek, 70).

Kendi içinden bir türlü ötekine doğru akmayan, açılmayan bu ‘kati sır’, Hüsrev tipinin tüm eylemlerini gerekçelendirerek eserin omurgasını oluşturan büyük acıya da kaynaklık eder. Necip Fazıl, Hüsrev’in büyük acısına, bitmek bilmeyen fikir çilesine sebep olarak onda mevcut olan sanatkar ruhu gösterir. O’na göre sanatkâr sahip olduğu özellikler bakımından sokaktaki diğer insanlardan farklıdır. Ve sanatkâr da bu farkın farkındadır.

Hüsrev: *Zeynep! Ben şehirleri, sokakları, kahveleri dolduran seri malı insanlardan değilim. Keşke onlardan olsaydım. Onlar sıhhatli, tabii, mükemmel mahlûklar. Benim en lâzım tarafım sakat. Ben Allah’ın yalnız acı çeksin, yalnız kıvransın diye yarattığı bir aletim galiba. Kâinatı dolduran her şey, her hâdise, her hareket, benim için bir işkence vesilesi. Bir türlü rolümü ve rahatımı bulamıyorum. Tabii zevkleriyle yasayan hayvanlara bakıyorum da, ne güzel, ne emniyetli bir vasitanın öksüzü olduğumu anlıyorum. Ben, içindeki hayvanı ürkütmüş, incitmiş bir hastayım.* (Kısakürek, 70)

Bu sözler sanatçının kendini cemiyetin diğer fertleriyle mukayese etmesi cihetiyle önemlidir. Bu kıyasın sonunda Necip Fazıl Hüsrev’in kişiliğinde sanatçıyla toplum arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Hüsrev’in “sıhhatli, tabii, mükemmel varlıklar” olarak nitelediği

insanlardan en önemli farkı fikir çilesidir. Bu noktada Necip Fazıl'ın, yazdığı karakterle olan benzerliği dikkat çekmektedir. Çünkü o da gençliğinden itibaren bir fikir buhranının içine düşmüş ve ölünceye kadar da bu buhrandan kurtulamamıştır. Necip Fazıl Kısakürek'in pek çok eserinde işlediği fikir çilesi-sanatkâr teması, en güzel ifadelerinden birini 1939 yılında, Bir Adam Yaratmak 'tan iki yıl sonra yazdığı "Çile" isimli şiirinde bulur. Bu şiirde çektiği acıyı şöyle tarif eder Şairler Sultanı:

Akrep, nokta nokta ruhumu sokmuş,
Mevsimden mevsime girdim böylece.
Gördüm ki, ateşte, cımbızda yokmuş,
Fikir çilesinden büyük işkence.

Bu şiirde Üstat Necip Fazıl'ın anlattığı çile, Hüsrev'in çektiği çileyle aynı mahiyettedir. Şiirin devamında sanatkâra ait bir takım özellikleri tasvir eden Kısakürek, bütün acılarına kaynak olarak da kendinde mevcut olan sanatkar yaratılışı görmektedir. Necip Fazıl şöyle der:

Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,
Minicik gövdeme yüklü Kafdağı,
Bir zerreciğim ki, Arş'a gebeyim,
Dev sancılarımın budur kaynağı!

Necip Fazıl'ın bu dize de tasvir ettiği özellikler sanatkâra ait olan özelliklerdir. Necip Fazıl'ın nokta-ı nazarında sanatkâr; öz olarak bir kelebek kadar hassas olmasına rağmen, omuzlarında çok büyük sorumluluklar taşıyan, görünür de etkisinin çok hafif olmasına karşın,

kısmi olarak yaratma yetisine sahip dolayısıyla da son derece kudretli olan insandır. Ancak Necip Fazıl sanatkârın çektiği bütün acılarda da bu kudreti bizzat müşahede eder. Eser boyunca Hüsrev'in çektiği acı da onun ruhunda bir arada bulunan zaaf ve kudret çelişkisinden kaynaklanır. Bu durum Hüsrev'in ağzından şöyle kelimelere dökülür;

Hüsrev: Bak, bu benim eserim! Ölüm korkusu. Nedir bu? Bir takım kelimeler, vücutsuz hayâller, asılsız rivayetler... (Orta yerde ve dimdik durur. Kitap elinde.) İyi bak! Bu da onun eseri. Ben! Elimdeki kitapla, bir yangına benzeyen manzaramla, bu çırpıplak hakikatimle ben! (Kısakürek,134)

Oyundaki temel karakterin böyle bir ruh hâline sahip olması ve hemen her cümlede kendini sarsan bir acıdan, azaptan ve ıstıraptan söz etmesi ve üstelik bunu yer yer kendi acısını yücelten bir tarzda yapması, neredeyse acı çekmenin bir imtiyaz, hem de yalnız ona özgü bir imtiyaz olduğu hissini uyandırır insanda.

Necip Fazıl'a göre sanatçıyı toplumdaki diğer insanlardan ayıran bir diğer özellik ise "düşünmek" eylemidir. Kısakürek, düşünmek işinin sanatçı için vazgeçilmez olduğunu savunur. Öyle ki düşünmek sanatçıya acı verse, hatta sanatçı düşünmek istemese bile bundan kendisini alamaz. Hüsrev'in, evindeki ihtiyar uşak Osman ile yaptığı konuşma Necip Fazıl'ın nazarında bir sanatkârın "düşünmek" eyleminin ne derece vazgeçilmez olduğunu gözler önüne serer.

Hüsrev: Herkesi düşündürmeğe çalış, düşündü-remezsın. Beni düşündürmemeğe çalış, yine elinden bir şey gelmez! Ben başkalarının düşünmemeğe mahkûm olduğu kadar

düşünmeğe mahkûmum. Osman! Pencereleeri açmak istiyorum. Başımı soğuk havaya uzatmak ve köpekler gibi haykırarak halkı penceremin altına toplamak istiyorum. Düşünmek istemiyorum diye bağırarak, ulumak istiyorum. Osman düşünmek istemiyorum. Düşünmek istemiyorum. (Kısakürek,112)

Hüsrev'e ait bu temel acı, savunma mekanizmasını yok etmiş, Hüsrev âdeta her türlü etkiye açık, yalın ve çıplak bir benlik hâline gelmiştir. Bir adam ki, içinin cehenneminde yanıyor; herkesin malik olduğu en basit müdafaa silahlarını, maskelerini kaybetmiş vaziyettedir. Çektiği acı ve sıkıntıların, bir bıçağın deştiği yaradan boşanan kan gibi doğal bir şey olduğunu düşünür ve

Hüsrev: Osman, hiç bıçağın deştiği yerden kan akmaz olur mu? Benim de beynimden kan akıyor. Ben düşünmüyorum, beynim kaynıyor, gözlerimi yumunca görüyorum. Beynimin etten yuvarlağı üstünde her düşünce bir damla siyah kan gibi yuvarlanıyor. Ben istemiyorum Osman! Fakat hiç bıçağın deştiği yerden kan akmaz olur mu? (Kısakürek,110)

Diye sorar. Diğer taraftan İnsan, üretmek, kendi iradesini ve gücünü eserinde seyretmek isteyen bir varlıktır. Bununla kendinden kurtulup kendi karşısına geçmek, kendisini algılamak ve kendi bilincine varmak ister. Ama bu aynı zamanda ilâhî bir nitelik de taşır. Çünkü Allah'ın yaratma eylemini de aynı şekilde açıklayanlar vardır. O, evreni ve insanı yaratmış, eserinde kendini ve kendi kudretini seyretmek istemiştir. Bu iki tür yaratımı karşı karşıya getirmek ve sanatsal bir yaratım içindeki insanı bir tür sirk içinde görmek, kuşkusuz tartışılacak bir konu değildir. İnsanın sanatsal yaratıcılığı ile Allah'ın yoktan var ediciliğini karşılaştırmaya kalkışmak, sonuç vermeyecek bir çaba içine girmektir. Bu iki eylem arasında öze bir başkalık vardır. Öte yandan Allah, kendi özelliklerinden insanlara da vermiştir.

Mutlak ve görelî arasındaki bir ilgidir bu. Bu nedenle, eski bilginler ve filozoflar, insanın yeryüzünde ulaşabileceği en ileri olgunluk (kemal) derecesinin ancak Allah'a benzemek suretiyle olabileceğini söylemişlerdir. “Bir Adam Yaratmak” bu konuda çelişkili bir görünüm sunuyor gibidir. Sanatsal yaratımı bir yandan “Allahlık taslamak”, “yalancı ilâhlık” gibi deyişlerle nitelendirirken, öte yandan bu tür bir yaratım içinde bulunan kişiyi, kemal derecesinde gösterir. Hüsrev “Ölüm Korkusu” isimli piyesinde başrolü oynayan yakın arkadaşı Mansur ile bir konuşmasında bu durumu şöyle anlatır.

“Ben sanatı hayattan başka bir şey sanıyordum. Hürriyetlerin sonu. Aciz bahtımın ulaşamadığı bir yer. Orası irademin bahçesiydi. Orada oyuncaklarıyla oynayan bir çocuk gibi başıboşum. Orada kulluktan çıkıyor gibiydim.” “Bir adam yaratmağa kalkıştım. Bir adam yaratmak. Bir adam yaratmak... Ona bir kafa, bir çift göz, bir burun, bir ağız uydurmak. Ona göre bir beyin yapmak ve göğsünün içine bir kalp takmak. Saat gibi işlesin, kanını vücudunda döndüren bir kalp. Bir kalp, anlıyor musun? Güya duyan ve acılarına, sevinçlerine yataklık eden yer de orası. Bir kalp. Bitti mi? Biter mi? Bu adama bir de kader çizmek lâzım. Bu adam yaşayacak, gezecek, tozacak, başından bir şeyler geçecek. Bu adamın meselâ bir babası olacak. O baba bir incir dalına aşılmış bulunacak. Sonra da... Eeee? Ben Allah mıyım?” (Kısakürek,132)

Bir başka yerde de şunu söyler:

“Ben ne yaptım? Bir hududu zorladım. Kendimin dışına çıkmak isterken kendime rast geldim. Meğer kul olduğumu anlamak için Allahlık taslamalıymışım. Meğer nasıl yaratıldığımı anlamak için bir adam yaratmaya kalkışmalıymışım. Ben ne yaptım? En sağlam basamağı ayağımdan kaydurdum. Körlüğü zedeledim. Simdi görünen şeye nasıl bakayım?”

İnsan kaderini bir rüya gibi uykuda bulur. Bu rüyayı uyanık nasıl seyredeyim? Allah'la kalabalık arasında kaldım. Boşlukta nasıl durayım?" (Kısakürek,70-71).

Oyun süresince bu marazî ruh hâlinin propagandasına maruz kalan kişi, 'arınmak' (katharsis) bir yana, içinde biriken kaygı, sıkıntı ve bunalım ile iyice sarsılmış bir şekilde terk eder salonu. Ama Necip Fazıl'ın tarzıdır bu. Gerçekten, onun pişirdiği yemeğe baştan sona tat veren bu ruh hâlidir. Bu ruhtan çıkan bunalım, sıkıntı ve karamsarlık bütün eseri baştan sona sarar. Ve bu karanlık ruh hâli, 'büyük meselelere dolanıp durur. Öyle dolanır ki, hangisinin fikir, hangisinin fikr-i sabit, hangisinin bunalım, hangisinin dinî duyarlılık olduğu belirsiz hâle gelir. Baudelaire, "Kurban da benim cellât da ben" der bir şiirinde. Hüsrev de, "Kimse bana kendim kadar düşman değil", "Keşke ben de kendimden gizlenebilsem" diyerek kurbanı ve cellâdı kendi içinde, kendi kişiliğinde birleştirdiğini ilan eder (Kısakürek,36, 129).

Öte yandan, "*Ben de bir insanım. Hiç bir fevkaladeliğim yok. Bir kadere bağlıyım. Bir takım zaafarla doluyum. Belki herkesten daha zayıf.*" (Kısakürek,23) dese de, ileri derecede farklı olduğu bilincine sahiptir.

"Ben şehirleri, sokakları, kahveleri dolduran seri mali insanlardan değilim. Keşke onlardan olsaydım. Onlar sıhhatli, tabii, mükemmel mahlûklar. Benim en lâzım tarafım sakat. Ben Allah'ın yalnız acı çeksin, yalnız kıvransın diye yarattığı bir âletim galiba."

Ben bilinci öylesine ileridir ki, bu başkalığın ateşle su gibi iki zıt maddenin arasında dahi olmadığına inanır.

HUSREV -*Bak ne demek bunlar! Seninle aramda öyle bir başkalık var ki, bu başkalık ateşle suyun arasında yok. Bu bir maya farkıdır. Bu kadar farklı iki şey uyuşamaz, anlaşamaz. Bir arada hiçbir ahenk kuramaz.*

ZEYNEP - *(Ürkek) Hüsrev! Nereye gidiyorsun?*

HUSREV - *Sen tam bir kadınsın. Cinsiyetinin kör hamlelerinden başka bir şey görmüyorsun. Haklısın. Çünkü tabiatın çocuğusun. Bense...*

ZEYNEP - *Evet, ya sen...*

HUSREV - *En azgın bir hayvan bünyesinin içine oturtulmuş, öyle cellât bir ruh taşıyorum ki, bütün insiyaklarımı köreltiyor. Beni yiyor. Beni paçavra haline getiriyor.*

ZEYNEP - *(İsyankâr) Anlamıyorum, anlamıyorum.*

HUSREV - *(Garip bir istihza âhengiyle) Bir dakika sabret! Birazdan hiçbir şey anlamayacaksın. Bendeki bu ruh her şeyin içyüzünü kurcalıyor, tırmıklıyor. Gözü bağlı hiçbir isteğe izin vermiyor.*

En sevdiği şeylerden bir anda iğreniyor. En düşünülmecek yerde, birdenbire düşünmeğe, hesap yapmağa kalkıyor. Kendisine göre, kanunları, ölçüleri var. Müthiş bir çirkinlik korkusu ve güzellik kaygısı içinde çırpınıyor. Aradığını bulamıyor. Bulduğuna razı olamıyor. Saadetlerin yüzde yüzü olan hayvanî saffetleri, bir sansarın pilici boğması gibi boğu-veriyor.

. “Tabiatın çocuğusun” der Zeynep'e. “Bense...” cümlesinin gerisini getirmez. Belli ki, ‘bedenini yitirmiş tedirgin bir ruhum’ demek ister. Bunun kanıtı bir önceki sayfadaki “İçindeki hayvanı ürkütmüş, incitmiş bir hastayım” sözünde gizlidir (Kısakürek, 74-75). Onun her sözü kendi ıstırabının ve başkalığının bir ifadesi olarak ortaya çıkar. Bu ıstırabın ve başkalığın yansımadağı pek az diyalogu vardır.

. “Ben, demek kimseyle müşterek ölçüsü kalmamış bir zavallıyım. Demek ben bu toprağın üstünde yaşamıyorum. Demek ki benim beynim, kimsede olmayan bir takım vehim nebatları yetiştiren bir vehim tarlası” (s83).

İncir ağacı hakkında anlatılanlar, babasının etkileyici ölümü, Hüsrev’in üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Belki de bu etkilerin sonucu olarak ölüm düşüncesi bir ‘fikri sabit’ hâlini almıştır kafasında. Psikiyatrideki tabiriyle bu takıntı içinde giderek derinleşmiş ve tüm hayatını temelinden sarsacak noktaya gelmiştir. Bunun da etkisiyle, “varoluşun insani ürperten olasılığı ve ölüm” konularında canlı sahneler çizer ve günün birinde “Ölüm Korkusu” diye bir piyes yazar. Büyük başarılar kazanır. Ama asıl sorun bundan sonra başlar. Yazdığı piyeste kendini, kendi korkularını ve kaygılarını anlatmıştır. Böylece, tıpkı rüya içinde rüya gibi piyes içinde piyes başlar. Yazdığı piyese kendini, kendi dünyasını aktarmıştır. Piyesteki kahramanın babası da kendisini incir ağacına asmıştır. Bu kahraman bir gün annesini tabancadan çıkan bir kurşunla öldürür. Kaza olduğu için beraat eder. Piyesin burasında ve edebiyatta en yetkin ifadesini Dostoyevski'nin Raskolnikov tipinde bulan geleneksel tez olan asıl cezanın insanın vicdani ıstırapı olduğu yönündeki fikir yinelenir: Kendi kendisine öyle bir ceza vermiştir ki, ondan kurtuluş yoktur. Vicdan azabı günden güne pençesini beyninde derinleştiriyor. Birdenbire gözünde, o zamana kadar hiç dikkat etmediği bir şey canlanıyor. Babasının akıbeti! İkide bir, babam kendisini bir incir dalına asmıştı, diye söyleniyor. Muvazenesi gittikçe bozuluyor. Artık annesinin acısı onda mücerret bir ölüm korkusu halinde tecelliye başlıyor. Ölüm... Sağı, solu, önü, arkası, her tarafı ölüm. Piyes baştan başa ölüm korkusu ile dolu.

Aldığı felsefe eğitimini eserlerine başarıyla yansıtan Necip Fazıl Kısakürek, Bir sanatçının içinde bulunduğu çaresiz ruh halini “ölüm” ve “yok oluş” teması üzerinden işliyor. Hüsrev de bir fikr-i sabit halini almış olan babasının kendini incir ağacına asması, eserde ki ölüm fikrinin de temelini oluşturuyor. Baştan sona bir ölüm korkusunu anlatan “Bir Adam Yaratmak” adlı eserde, eserin başkahramanı olan Hüsrev’in yazdığı piyesin isminin “Ölüm Korkusu” olması bu nazarla değerlendirildiğinde önem arz etmektedir.

Bu gözler, baktığı zaman gören, gördüğü şeyin hayâlini ayna gibi içine aksettiren bu gözler nerede? Onlar birer fincan renkli suydü. Toprağa döküldü. Buhar olup bulutlara karıştı. Yüzünü, ellerini, yüzünü, ellerini, ayaklarını bırak bütün terkibiyle, terkinin tek ve yegâne mânisiyle nerede bu adam? Eridi dağıldı, kurudu, ufalandı, silindi değil mi? Ya erimek, dağılmak, kurumak, ufalanmak, silinmek de ne demek? Her şey erir, dağılır, kurur, ufalanır, silinir. Fakat bu adamın terkininden çıkan terkinin mihrak noktasından fıskıran hayat alevleri, varlık sevk ve kudreti, var olmak haz ve emniyeti nasıl silinir? Bu haz ve emniyet iradesi nasıl olur da miskin eczamızı birbirine lehimlemez? Leşimizi ensesinden kavrayıp ayağa kaldırmaz? Yoksa asıl giden, silinen o mu? Hayır! O silinmiyor. Belki değil, yüzde yüz silinmiyor. Çatlarım, yine inanamam. Silinemez. Fakat nereye gittiğine, nerede gezdiğine, nasıl olduğuna aklımız ermiyor. Osman! Aklımız yetmiyor. Onun için çıldırıyoruz. Şu resme bak! Bir takım nebatlardan çıkarılmış boylarıyla, muşambası ve çerçevesi karşımızda. O bir şeyin kendisi değil, taklidi. O şeyin kendisi yok, taklidi var. Bu nasıl güneş ki kendisi yok, dalgalarda aksi var? (Sükût, müzik.) Yasamıyoruz. Resimlerimiz, fotoğraflarımız kadar yasamıyoruz. Mendilimiz, gömleğimiz, potinlerimiz kadar yasamıyoruz. (Hızla dönüp masasını gösterir.) Bir sigara kâğıdını şu masaya koy, üstüne bir taş bırak, kapıları kapa ve git! Üç yüz sene sonra gel, yerinde bulursun. Belki sararmış, belki buruşmuş, fakat yine o. Bir sigara kâğıdı kadar yasayamıyoruz. Kefenimizden evvel çürütüyoruz.

Duyuyorum! Kulak ver, sen de duyarsın! Toprak altında, milyarlarca kurdun, çıtır çıtır dut yapraklarını yiyen milyarlarca ipek böceği gibi, milyarlarca ölüyü yediğini duyuyorum. (Çılgın) Ölüler! Gözsüz kulaksız kurtların içtiği köpüklü şampanya damlaları! Tozun toprağın mezeleri! Korkunç bir saklambacın korkunç oyuncuları. Kurtarın beni ebedilikten! Öldüm sizi araya araya. Kurtarın beni düşünmekten! (Kısakürek,112)

Hüsrev burada kendi acısına mistik bir nitelik kazandırmaktan da geri kalmaz. Bir anda, kendisi ve Allah arasındaki ilişkiyi, hiç de kendisinden umulmayan bir tarzda çok ileri derecede dinî bir terminoloji ile ifadeye koyulur. Bu durum eserin özü açısından bir sorun teşkil edebilir.

“Biz bu dünyada her şey, en sefil nebattan tut, en uzak yıldızdan tut, en kudretli insana kadar bütün mevcutlar, bilerek bilmeyerek Allah’tan gelen cazibenin kasırgası içindeyiz. Sonbaharda yapraklar nasıl boranın çektiği istikamete çullanırsa, hepimiz, her şey, Allah’a doğru gidiyoruz.” (Kısakürek,134).

Bir başka yerde de şunu söyler;

“Allah gayedir. Her varılan şey gaye olabilir mi? Yollar uzun, yollar sonsuz, yollar açık... Bilerek bilmeyerek Allaha doğru yol almak vardır, varmak yoktur. Varabildiğimiz hiçbir şey, hiçbir ufuk Allah değildir. Allah sonsuzluktur. Hiç sonsuzlukla boy ölçüşmek olur mu? Hiç adetler, milyonlar ve milyarlar sonsuzlukla yarışabilir mi?” (Kısakürek,109, 133).

Hüsrev bu sözleriyle çektiği acıya giderek artan bir dozda dinsel bir nitelik kazandırmaya çalışır. Hatta insan onun çektiği acıların sahip olduğu dinî duygudan, yasadığı

mistik tecrübeden kaynaklandığı hissine bile kapılabilir. Aslında o da bu tür bir anlamı ima edecek ifadeler sarf etmekten geri kalmaz:

“İşte yazdığını yaşayan adam! Beni bu gülünç kadere insan iradesi sokmadı. Tepemde başka bir irade var. Onu bir kanat gölgesi gibi üzerimde duyuyorum.” “Anlayın bu azabı! Bir azap ki kul olduğum için çekiyorum. Çekmemek için Allah olmak lâzım. İnsana göre değil bu; yok bunu çekecek aza insanda! Yetişir! Gelsin artık her şey yerli yerine! Verin bana artık dünyamı! Salıverin beni kalabalıklara!” (Kıtsakürek, 70, 71).

SONUÇ

Oyunun başlıca sorunu Hüsrev tipidir. O, “Bir Adam Yaratma”nın tüm güçlüklerini üzerinde taşır. Sanki bir kuyudan sesleniyor gibidir. Dış dünyayı kendi içindeki bulanık suda kaybetmiştir. Oyun, bu temel sorunu ile hayatın canlı dokusunu ıskalamıştır. Böyle bir tip hayatı ne kadar temsil edebilir, insan varoluşunu ne kadar yansıtabilir? İnsanlardan onu anlamalarını, onu sevmelerini ve onunla hemhâl olmalarını nasıl bekleyebiliriz? Onun yangınından sıçrayacak bir kıvılcım, ‘körlüklerinin zedelenmesine’ ve varlık saraylarının tutuşmasına neden olmaz mı?

Burada, yazıyı sonuçlandırarak paragrafı yazmadan önce Bir Adam Yaratmak’ın belki de en muhteşem, en parlak ve eserin karamsar yüzünü bir ölçüde yumuşatacak bir yönünden söz edebiliriz: ‘Var olma iştihası’ diyebileceğimiz bir duygu, hiçlikten delice kaçış ve var olmaya duyulan sınırsız bir tutkudur bu. Hüsrev’in dilinde, ölümün ve yok olmanın uyandırdığı dehşet karşısında, yok olmaktansa herhangi bir şey, sözgelimi ‘yeşil sırtlı bir kertenkele’ olmaya duyulan özlem kendisini ağır bir şekilde hissettirir:

“Allah’ım, ben yok olamam! Her şey olurum yok olamam. Parça doğranabilirim. Nokta nokta lekelere dönebilirim. Tütün gibi kurutulabilir, ince ince kıyılır, bir çubuğa doldurulur, içilir, havaya savrulabilirim. Mademki bu kadar korkuyorum, yok olamam. (...) Raziyim bir toz parçası olayım. İnsanlar üzerime basarak geçsin. Canım acısın, duyayım. Canımın acıdığını duyayım. Raziyim bir kertenkele olayım. Kızgın yaz günlerinde bir bahçe duvarına tırmanayım. Tırnaklarımı tuğlalara geçireyim. Yeşil ve ıslak sırtımı güneşe vereyim. Fakat güneşle sırtım arasındaki öpüşmeyi duyayım. Tuğlaların incecik zerrelere sayayım. Kovuklardaki böceklerin, bir boru içinden bakar gibi bana baktıklarını göreyim ve

düşüneyim. Rازیım bir nokta olayım. Fakat o noktaya bütün kâinat, bütün mevcudiyet dolsun. Ben yok olamam. Ağlarım, tepinirim, çatlarım, çıldırırım, ölürüm, fakat yok olamam”
(Kısakürek,113).

Ölüm korkusunun ve yok olma kaygısının ulaştığı bu ileri noktada varoluşun derin akışı duyulur. Var olma isteğinin ve var olma değerinin bu üstün ifadesi, eserin en görkemli noktasını oluşturur.

Passal, “ Ben bir harabe değil, gören bir adamım” der. “Bir Adam Yaratmak” tan yazının başına koyduğumuz epigrafi, benzer bir duyarlılığı, hatta bir ruh akrabalığını haber verir gibidir. Oyunda Hüsrev’in kendi derdini anlatma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını görürüz. Bir türlü kendisini ifade edecek cümleyi kuramaz. Ölümünden söz eder, sabit fikirden söz eder, bunalımdan söz eder, kıyametten söz eder. Belli ki, söylediği hiçbir söz, aslında söylemek istediğini karşılamamaktadır. Bu söz denemelerinden birinde, ‘körlüğü zedelemek’ ifadesi geçer. Galiba bu onun anlatmak istediğinin tam ifadesidir. ‘Körlüğü zedelemek’, mutluluk ülkesinden göçün ve çöllere doğru ilerleyişin ilanıdır. Körlük zedelenmişse, rüya da bitmiştir. Nietzsche, “Zerdüşt bir kez uyanmıştır, şimdi bu uyuyanlar arasında ne yapacak?” diye sorarken, aynı şeye, yani ‘zedelenen körlüğe’ işaret eder. Casus, aynı ruh ülkesinin vatandaşı olarak aynı dilden cevap verir onlara: “Zamanın cehennemi onun ülkesidir artık.” İşte “Bir Adam Yaratmak”, zamanın cehennem olduğu ülkeden gelen bir esindir. Necip Fazıl bu oyunu yazmakla tıpkı şiddetli bir yağmurdan sonra havanın sakinleşmesi gibi, kendi içinde büyük bir dinginlik yaşamıştır muhtemelen. Ama biz, okuyucular ve seyirciler, bu devasa ‘azap ve cinnet binası’ karşısında, onun bu dinginliğinin bedelini gerilerek ödüyoruz.

KAYNAKLAR

1. Kısakürek, Necip Fazıl. Bir Adam Yaratmak. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2008